

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה לך בחכמה" (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת כי תצא תשפ"ג • שנה ג' - גליון קל"ח • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

ציונים לתורה

כלל לט

והבאתה אל תוך ביתך וגלחתה את ראשה ועשתה את צפרניה (כא, יב).

מחלוקת אם יש להקיש המציאות או האיכות

עיינן יבמות (מח), תנו רבנן, 'וגלחתה את ראשה ועשתה את צפרניה', רבי אליעזר אומר - תקוץ (הצפרנים), רבי עקיבא אומר - תגדל. אמר רבי אליעזר, נאמרה 'עשיה' בראש ונאמרה 'עשיה' בצפרנים, מה להלן העברה אף כאן העברה. רבי עקיבא אומר, נאמרה 'עשיה' בראש ונאמרה 'עשיה' בצפרנים, מה להלן ניוול אף כאן ניוול כו', עכ"ל הגמרא.

ומבואר דפליגי רבי אליעזר ורבי עקיבא, דרבי אליעזר סבירא ליה דיש להקיש עצם המציאות, דכמו דבראש הוא העברת שער, כך בצפרנים יהיה העברת הצפרנים, ואף שלא ישתנו האיכות, דהעברת השער היא ניוול ואילו העברת הצפרנים היא יפוי, מכל מקום אין משגיחין באיכות, ומקישין רק עצם המציאות אף בבלתי שיווי האיכות.

ורבי עקיבא סבירא ליה דיש להקיש האיכות, לא עצם המציאות, ועל כן אף דעצם מציאות העשיה בראש היא העברה, מכל מקום כיון דאיכותה היא ניוול, דהעברת השער היא ניוול לאשה, ועל כן יש להקיש רק איכות העשיה, לומר דאותו האיכות אשר בראש - היינו הניוול - הוא יהיה בצפרנים, ועל כן כיון דבצפרנים הוא להיפוך, דגידולם הוא ניוול, לכן ההיקש מחייב שתגדיל הצפרנים, ואף דיומצא עצם המציאות היפוך מן הראש, דבראש השערות מועברים ונעדרים ואילו הצפרנים הויס וגדלים, ובמקום אחר הארכת'י בזה מאוד.

בית האוצר

מקורתא כלל כד

ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאדשה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו (כב, כד).

האם יש להוכיח דבאונס המעשה מתייחס לאונס ולא לנאנס

דע, דהא דאונס רחמנא פטריה (בבא קמא כח), נראה לענ"ד דיש לבאר ענינו, דמעשה אשר אדם עושה מפאת אונס, אין המעשה מתייחס לו כלל, וחשיב כאילו נעשה מאלו, ואינו הוא העושה את המעשה. וראיה לזה מבבא קמא (לט) דאמר, דשור האיציטין^א פטור, משום דכתיב (שמות כא, כח) 'כי יגח' - ולא שגיחוהו, הרי דכל שהשור נוגח באונס (דשור האיציטין הא מיקרי אונס - בש"ס בבא קמא מ:), לא קרינן ביה 'כי יגח'. והיינו משום דאין השור הוא הנחשב לנוגח, ונחשבת הנגיחה רק כאילו נעשית מאליה, על ידי הדבר המכריח את השור לנוגח, אבל אינה מתייחסת אל השור, ואין השור נחשב נוגח.

ועיין ספרי תצא (פסיקא לב ד"ה ושכב) על הכתוב 'ואם

בשדה ימצא האיש וגו' והחזיק בה האיש ושכב עמה, וז"ל: פרט לאחד מחזיק ואחד שוכב, דברי רבי יהודה, עכ"ל. ונראה הכוונה דבא למעוטי את המחזיק דפטור ממיטה. וקשה, דמאי איצטר"ך קרא למעוטי מחזיק, ומאי הוה אמינא דיתחייב, והרי רק על הביאה הוא דחייב קרא, והמחזיק הרי איננו בועל.

ואולם לפי הנ"ל יש לומר, דכיון דבמעשה אונס אין המעשה מתייחסת אל האדם, רק אל האונס ודבר המכריחו אל המעשה, על כן הכא נמי הוה אמינא דמעשה הביאה שמצד האשה הנבעלת מתייחסת אל המחזיק אותה ומכריחה על ידי החזקתו להפגל מבועלה, והוה אמינא דיתחייב מיתה כמו אמעשה ביאה ממש, כיון דמעשה הביאה של האשה מתייחסת לו, קא משמע לן.

ואולם לפי מה שכתבתי באתון דאורייתא (כלל כד פסיקא ו-טו) דבאיסורי ביאה אין האיסור במעשה הביאה, רק הנאת הביאה הוא דהוי האיסור, עיין שם היטב בארוכה בראיות רבות, אם כן לכאורה סרה סברא הנ"ל. דהנאה ודאי אי אפשר לייחס אל המחזיק, כיון דסוף סוף לא הרגיש הנאה, ורק המעשה הוא דאפשר לייחס לו, כיון שהוא היה המכריח על המעשה, מה שאין כן הרגש הנאה, הרי סוף סוף לא הרגיש הנאה, ואי אפשר לייחס אליו הנאה, וכמוכח.

והנה אם גם נאמר דבאיסורי ביאה המעשה היא האיסור - לא הנאה, עם כל זה גם כן תיקשי, דהא האשה אין עושה מעשה כלל, וקרקע עולם היא (עיין סנהדרין עד:), אלא דרחמנא אחשבה להנאה מעשה, וכמבואר בתוספות בבא קמא (לב. ד"ה איהו) עיין שם, ואם כן אכתי איך אפשר לייחס כאן מעשה האשה אל המחזיק והמכריח, הרי אין האשה עושה מעשה כלל, והרגש הנאה שלה ודאי אי אפשר לייחס לו וכאמור.

ויש לדחות ולומר, דכיון דרחמנא אחשבה להנאה מעשה, ונחשב שהאשה עושה מעשה, שוב שפיר המעשה מתייחסת למחזיק במופשט מן הנאה, ודו"ק היטב^ב.

גליוני הש"ס

סנהדרין קב.

כי תדר נדר לד' אלקיך לא תאחר לשלמו וגו' (כב, כב).

לאו ד'בל תאחר' למי שאינו עולה לרגל

בגמרא סנהדרין (קב) איתא, כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה.

ביחודשי הרמ"ה (שם ד"ה ושחטה) הביא גירסא 'עובר בלאו', וכתב עלה: ולא ידענא מהיכא נפקא. ואולי הכוונה, דדרשינן טעמא דקרא 'בל תאחר' דקרבנות בשלש רגלים (עיין ראש השנה ו), דהטעם - מפאת דברגל יש לו לעלות לירושלים, ויכול אז להביא קרבנו עמו, ולכן משעברו שלשה רגלים ולא הביא - הוחזק זה במאחר, כסברת רבן שמעון בן גמליאל (במות סד:). דבתלתא זימני הוי חזקה, ולכן אז הוא דאיכא לאו ד'בל תאחר'. ואם כן הרי נשמע מלאו ד'בל תאחר' חיוב העליה לרגל, ולכן

נקרא החיוב ההוא לאו, כי היכא דאמרין (פסחים מא) דלאו הבא מכלל עשה - עשה, דמפאת דנשמע מכלל עשה הוא עשה, והכי נמי עשה הנשמעת מכלל לאו הוא לאו.

ולפי זה יהיה בעליה לרגל לאו ועשה, דהא עשה גם כן מפורשת בו (ראה שמות כג, יז), ואם כן הא יש בו לאו ועשה. וקצת קשה על זה מגמרא קידושין (כט:), רבי יהודה אומר, עולה לרגל ואחר כך פודה את בנו, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת. ולמה ליה להאי טעמא, תיפוק ליה דעליה לרגל עשה ולא תעשה, ואילו פדיון הבן הוא עשה גרידא. ואולם רבי יהודה לטעמיה דלא דריש טעמא דקרא (עיין בבא מציעא קטו:), אין בעליה לרגל לאו כלל. ועדיין יש צריך עיון בזה להלן בגמרא שם, עיין שם היטב^ב.

ואולם נתיישבתי, דיש לומר יותר, דמדמתי קרא 'בל תאחר' דקרבנות בשלשה רגלים, הרי נשמע על כל פנים שבשלשה רגלים יש לאדם לעלות באחד מהם - על כל פנים - ולהביא קרבנותיו, ואם כן נלמד מן הלאו ד'בל תאחר' חיוב עליה באחד מהשלשה רגלים - על כל פנים, ואילו העשה ישנה בכל רגל בעצמו.

ולפי זה בהך דקידושין דקאי על רגל אחד עצמו - שפיר ליכא רק עשה כפדיון הבן, דלאו הא ליכא רק פאם עברו כל השלשה רגלים ולא עלה, ודו"ק ונכון בסייעתא דשמיא.

גליוני הש"ס

ראש השנה ו.

מוצא שפתיך תשמר ועשיה (כג, כד).

אזהרה לבית דין שיעשו - ביאור הדרשא

בגמרא ראש השנה (י.) איתא, 'ועשית' - אזהרה לבית דין שיעשוך (לפנ, רש"י).

עניין הדרש על פי גמרא שבועות (כו:), גמר בלבו מניין, תלמוד לומר (שמות לח, כב) 'כל נדיב לב', ואם כן למה כתב כאן 'מוצא שפתיך תשמור', הוה ליה למיכתב 'דבת לבך תשמור', דבלא רצון הלב - אם אמר בפיו לבד ולבו לדבר אחר, הא לא מהני, דבעינן פיו ולבו שוין (עיין שם; פסחים סג:), ואם גמר בלבו - הרי רצון הלב לבד מחייב, ולמה תלייה קרא ב'מוצא שפתיך'. ועל כרחך ד'ועשית' דבתריה - הכוונה אזהרה לבית דין שיעשוך, וזהו בהכרח רק בדיבור, דאי אפשר לידע מה שבלבו, ועל כן הוכרח לומר גם כן 'מוצא שפתיך' - מספר בניין אריאל (ח"ב בית תלמוד ראש השנה ו. ד"ה מוצא) בתוספת נופך.

ואם כי דבר חכמה אמר, עם כל זה גוף הערתו דמדוע כתיב 'מוצא שפתיך' אחרי שחל גם בלב, דוגמתו מצינו גם כן בסנהדרין (פז:), 'דבר' (לעיל יז, ח) - אלו החרמין הערכין וההקדשות. ופירש רש"י (ד"ה דברי), ד'דבר' - היינו דיבור, ועל כן נדרש אחרמין וערכין והקדשות דחלים על ידי דיבור הפה, עיין שם. וקשה גם כן, דלמה תליניה קרא בדיבור, אחרי שגם במחשבה חלים, ואילו בדיבור לבד בלא מחשבה - הרי אינם חלים. וצריך לומר, דדיבר קרא בהווה, שדרך המקדיש לפרש הקדישו בדיבור פיו.

א) דמייתי הגמרא התם לרבנן שסבורים שפודה בנו ואחר כך עולה לרגל, מפסוק (שמות לו, ט) 'כל כבוד בניך תפדה', והדר 'ולא ידאו פני יריקם', הרי שיש לאו אם לא עולה לרגל.

ב) המשך לשונו: 'ובגוף הדבר - אם באיסורי ביאה המעשה הוא האיסור או ההנאה, אכתי לא ביריא לי מילתא כל כך, דכמדומה שהדבר במחלוקת הוא שנוי, ויבואר במקומו א"ה'.

א) "שמיחוד לנגיחות ומלמדן אותו לכך", רש"י.

המקום, ולכן לא שייכי ליה הארבע אמות, דאין לו חיבור עמהם.

לרוקח בית כולו נקרא 'מחנה' לאסור צואה שבו

איתא בגמרא ברכות (כה), רבי שמעון בן אלעזר אומר, אפילו בית מאה אמה - לא יקרא (קריאת שמע) עד שיצאם או שיניחם תחת המטה כו'. אמר רב, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וכו', ורבא אמר אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

עיינן רוקח הלכות תפלה (סימן שכד ד"ה אסור) הביא מן **התנא דבי אליהו** (רבא פ"ח אות ג), ויקדש אדם משנתו (טעות סופר נגלה, וצריך לומר 'מחנהו') ארבע אמות לצפון וארבע אמות לדרום וארבע למזרח וארבע למערב, ואם היה בתוך הבית - יקדש כולו, אפילו מאה אמה, עכ"ל. ונראה, דסבירא ליה גם כן דבית כולו כארבע אמות דמי, ונקרא 'מחנה' כל כמה שהוא, וכמו שכתב 'ויקדש אדם מחנהו' כו'. ואם כן הוא הדין לענין צואה, דכתיב 'והיה מחניך קדוש'.

ועיינן שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן ג ד"ה ואף), דחש רק - בבית מקורה - לומר דכוליה כארבע אמות דמי לענין תפיסת המת לקריאת שמע (עיינן ברכות יח), משום דמטמא באהל נמי כהאי גוונא (עיינן טור י"ד סימן שע"א סעיף א), אבל לא קאתי עלה מטעמא דבית כולו כארבע אמות דמי, עיינן שם.

מורא מקדש מ'והיה מחניך קדוש'

איתא ביבמות (ו), יכול יתיירא אדם ממקדש, תלמוד לומר (ויקרא יט, ל) 'את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו', נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש, מה שמירה האמורה בשבת - לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש - לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. ואיזו היא מורא מקדש, לא יכנס אדם בהר הבית במקלו, במנעלו, בפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר.

הא דאמר כאן 'ואיזו היא מורא מקדש לא יכנס' כו', ומשמע דאיסור זה תלמוד מקרא ד'ומקדשי תיראו', עיינן סיפרי תצא (פיסקא מח ד"ה והיה), 'והיה מחניך קדוש' - קדשהו, מכאן אמרו (ברכות נד), לא יכנס אדם בהר הבית במקלו ובמנעלו ובאבק שעל גבי רגליו, עכ"ל. ומשמע דדריש קרא ד'והיה מחניך' אמחנה לויה ושכינה, וכתיב 'קדוש' לומר קדשהו בענייני כבוד, שלא ליכנס במקלו כו'. והוא דוגמת דרש (מועד קטן כח): 'וקדשתו' (ויקרא כא, ה) - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה ראשון.

ולפי דרשא דיבמות מ'ומקדשי תיראו', צריך לומר דאף דהר הבית אין קרוי 'מקדש', והבית הוא שקרוי 'מקדש', מכל מקום ממורא הבית הוא שלא ליכנס גם להר שלפניו במקלו כו'.

'פי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וגו' והיה מחניך קדוש' (כג, טו) פנינים ממשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

בענין קדושת המחנה

~ מתוך: שו"ת בן פורת; גליוני הש"ס ~

שעליהם, עיין שם. ודריש לקרא משום הכי אספר תורה ותפילין המתהלכים במחנה, שצריך שיהא המחנה קדוש, ונלמד מזה שאסור להכניס ספר תורה ותפילין למקום מאוס.

המהלך אינו מחובר למקום ואין לו ד' אמות ונחשבת הצואה מחוץ לרשות

איתא בגמרא ברכות (כד), אמר רב הונא אמר רבי יוחנן, היה מהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע וכו'. ומי אמר רב הונא הכי, והאמר רב הונא, תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטונפת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור תורה. לא קשיא, כאן בעומד כאן במהלך.

והנה כאן סברא, דמהלך אין לו חיבור עם המקום שהוא שם, ולכן גם במהלך במבואות המטונפות הוי כאילו לא היה במקום מטונף, רק חוץ למקום ההוא.

ובחיזוי לברכות (גלוני הש"ס שם ד"ה כאן) כתבתי בטעם חילוק הש"ס הנ"ל, כאן בעומד כאן במהלך, לפי המבואר שם (כה), דרק כאשר הצואה היא תוך ארבע אמות של אדם - הוא דאסור בדבר שבקדושה, אבל לא כשהיא חוץ לארבע אמותיו. והטעם מובן, משום דארבע אמות הוא רשותו של אדם (עיינן בבא מציעא י: בעל המאור שבת לו: מדפי הרי"ף ד"ה אלא), ועל כן כאשר הצואה היא תוך ארבע אמות, הוי לה צואה ברשותו, ואיכא משום 'והיה מחניך קדוש' (עיינן ברכות שם), ד'מחנה' היינו הרשות, ואם כן ענין הארבע אמות כענין ארבע אמות דקנין, דהטעם גם כן משום דהם רשות שלו, וקוונים לו מטעם חצר (עיינן ר"ן גיטין עח. ד"ה אמר).

ואם כן לפי המבואר בטור ושלחן ערוך חושן משפט (סימן רסח בעיף ב), **ובסמ"ע** שם (ס"ג) בשם **הראב"ד** (עיינן שיטה מקובצת בבא מציעא ט: ד"ה קשיא), דארבע אמות של אדם דקונין לו הוא רק בעומד, אבל מהלך אין לו ארבע אמות, עיינן שם. ועל כן הכא נמי במהלך לענין צואה, כיון דמהלך אין לו ארבע אמות, אם כן הוי ליה כאילו היתה הצואה חוץ לארבע אמותיו דשרי שפיר בדבר שבקדושה, ודו"ק.

וגוף הדבר הנ"ל - דמהלך אין לו ארבע אמות, הוא גם כן מפאת העניין הנ"ל - דמהלך אין לו חיבור עם

נטילת ידים לדברי תורה ולברכות משום 'והיה מחניך קדוש'

איתא בגמרא שבת (יג), תנן (זבין פ"ה מ"ב), אלו פוסלין את התרומה וכו', והידיים וכו'. ובגמרא שם (יד), 'והידיים' - מפני שהידיים עסקניות הן.

בספר הפרדס לרש"י (סימן ה) ז"ל: ומשום שהידיים עסקניות הם, ומכל דבר הם מלוכלכות, וקרא כתיב 'לא יראה בך ערות דבר והיה מחניך קדוש', כי עם קדוש אתה ובך בחר ד" (ולעיל יד, ב), אם תקדש עצמך מכל חילול וטינוף להיות נקי וטהור לפניו - אז בחר בך ובתפלתך כו'. וישראל שבגלות אינן יכולין להגיע לכל זה, מה יעשו למנוע עצמן, שלא ללמוד ושלא לברך - אי אפשר, דאם כן למה נבראו, ומוטב להן שיתנו דין על טהרה ונקיות שאינן יכולין לעשות, ואל יתבטלו מדברי תורה ומן הברכות, עכ"ל.

ומבואר, דמעיקר הדין צריך נטילת ידים לכל דברי תורה ולכל הברכות מפאת שהידיים עסקניות. וכן הוא עוד בספר הפרדס הנ"ל (סימן סד), עיינן שם.

'והיה מחניך קדוש' - מקור שאסור להכניס ספר תורה ותפילין למקום מאוס

איתא בסנהדרין (כא), אינו נכנס בה (עם ספר תורה) לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא, שנאמר (לעיל יז, ט) 'והיתה עמו וקרא בו' - מקום הראוי לקרות בו.

עיינן בית האוצר (מערכת א כלל קלג) ערך 'איסור הכנסת דברי קדושה למקום מאוס', דדנתי דמכאן הוא המקור לכל האיסור הנ"ל, עיינן שם אריכות.

ונזכרתי כעת דברי הסיפרי תצא (פיסקא מח ד"ה כ'), כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך, מכאן אמרו, לא יקרא אדם קריאת שמע בצד משרה של כובסים, ולא יכנס לא למרחץ ולא לבורסקי - וספרים ותפילין בידו, עכ"ל. ונראה כוונת הסיפרי, דפירושא דקרא 'כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך' - ולכן 'והיה מחניך קדוש', ועל כן דריש הסיפרי כזה לקרא אספר תורה דקרוי 'שם', כמו שכתבתי למעלה. וכן תפילין קרוין 'שם', וכמו שכתוב 'כי שם ד' נקרא עליך' (להלן כח, ז) - אלו תפילין שבראש (ברכות ו). וכן במנחות (מד): קמפרש קרא ד'ד' עליהם' (ישעיה לח, טז) - אפתילין

היתה חוץ לעזרה, ואין בה משום הכנסת חולין בעזרה כלל, ראה שם מה שביאר בזה בסוגית הגמרא בבא קמא עב:.

ג בגליוני הש"ס שם הוסיף בסוף דבריו: 'ועיינן עוד שו"ת הרדב"ז (ח"א סימן תלא), כתב בפשיטות כראב"ד הנ"ל דארבע אמות של אדם אין קונות לו במהלך, עיינן שם'.

ד וראה בגליוני הש"ס סוטה מד. ד"ה מת, מה שכתב על דבריו.

חתונתו' (שיר השירים ג, א) - זה מתן תורה, וברש"י (ד"ה זה): יום הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות. הרי הדלוחות קרוים 'תורה', ואמרינן דהם 'שם ד' צבאות', והוא כהן דכאן דספר תורה הוא שם'.

ב ראה שו"ת בן פורת ח"א סימן ו אות ג דף כ: ד"ה והנה, שביאר לפי זה: 'דבהמה הנכנסת לעזרה כל זמן שהיא מהלכת, אינה נחשבת הנה בעזרה כלל, דאין לה חיבור עם המקום, וכאילו

א) גליוני הש"ס סנהדרין שם ד"ה וכותב: "...כי ספר תורה נקרא 'שם', כדאמר להלן (סנהדרין כא) עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, שנאמר (תהלים טו, ה) 'שויתי ד' לנגדי תמיד'. וכן בבבא בתרא (יד): הדלוחות קרוים (שמואל ב, ג) 'שם ד' צבאות', עיינן שם, והיינו משום דהיה כתוב עליהם עשרת הדברות (ראה שמות לו, כה; דברים יד, ז), דכלולים בהם כל דברי התורה כמו שכתבנו **המפרשים** (ראה שמות כד, יב ותרומה יז) ורש"י שם ד"ה את. ועיינן תענית (כו), 'ביום

בגמרא, 'והיא בעולת בעל', וקאי בהכרח אהאי קרא דשרה, ולא היתה גירסתו כמו שהוא לפנינו 'בעולת בעל' וכמובן. ואם כן על כל פנים לפי גירסתו הילקוט, הרי זה לימוד מקודם מתן תורה דאשה נקנית בביאה².

דיני התורה ומשפטיה היו כבר אף שהמצוות עדיין לא ניתנו ובזית רענן שם (אות טז) כתב וז"ל: ברש"י פירש דיליף מקרא 'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל', דהכא קודם מתן תורה הוי, ואז לא הוי קידושין כלל, עכ"ל.

והנה מה שהקשה ז"ל, דאז עדיין לא היו קידושין כלל, יש לומר בפשיטות לפי הסברא דהאבות כבר יצאו מכלל בני נח (עיין רמב"ן פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתיים), ואם כן יש לומר, דהיה גם כן דין קידושין באבות כמו בישראל. ונהי דלא ניתנו להם מצותיה של תורה עדיין, עם כל זה דיני התורה ומשפטיה שפיר יש לומר שהיה מהם גם באבות, וכמו דין השחיטה שמתיר איסור אבר מן החי - דהיה באבות, לפי דברי הרא"ם (פרשת וישב לו, ב ד"ה ובשלתן), ואם כן הכי נמי שפיר היה יכול להיות אצלם גם דיני קידושין, ושפיר יוכל להיות שהיתה אשה קנויה להם רק על ידי קידושי כסף שטר וביאה כמו בישראל, וכמובן.

במקדש בלא שידוכין יש גם איסור בברכת האירוסין

בגמרא קידושין (יב, ב), דרב מנגיד וכו', ועל דמקדש בלא שידוכי.

מלבד הפריצות (עיין רש"י ד"ה דרב) יש עוד איסור, לפי מה שכתב בשו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תתקצח), דהא דמברכינן ברכת אירוסין עובר לעשייתן (עיין פסחים ז: רמב"ם הלכות אישות פ"ג הל"ג), ולא חיישינן שמא לא תרצה לקבל הקידושין והוי ברכה לבטלה, היינו משום דכבר שידכו, ו'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב' (צפניה ג, ג), עיין שם.

ואם כן המקדש בלא שידוכי - ממה נפשך עבד איסור, דאם לא יברך - ביטל חיוב הברכה, ואם בירך אחר קידושין נמי - הא בעינן עובר לעשייתן, ואם בירך לפני הקידושין - חשוב מוציא שם שמים לבטלה, מחשש שמא לא תרצה לקבל הקידושין, דאפילו רצתה אחר כך, מכל מקום בשעה שביירך עביד איסורא וכמובן. וגדולה מזו, אפילו אומר 'לד' קרבן' הוי איסור - דילמא לא אמר קרבן, והוי מוציא שם שמים לבטלה (נדרים י, א), וכל שכן כאן שבדעתה הדבר תלוי.

מקורות שמירת הבעל מתיר

בגמרא קידושין (ג, ב), וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל, בשלמא גט וכו', אלא מיתת הבעל מנא לן.

בזכרוננו משו"ת הרדב"ז דהקשה, דלילף מדוד שנשא אלמנת נבל הכרמלי (ראה שמואל א, כה, מ), ואינו כעת לפני³.

וכמו כן קשה מנעמי, שאמרה (רות א, יב) 'כי זקנתי מהיות לאיש' וגו', ומוכח דמיתת הבעל מתיר - עיין ספר נדפס מחדש שו"ת מי באר (סימן לט אות ב). ומה שכתב שם (ד"ה אחדש"ה) קושיא, דנילף מאברהם שאמר (בראשית יב, יב) 'והרגו אותי ואתר יחיו', וכן מעמדם שנשא את יוכבד אחרי שנישאת לאליצפן ומת (עיין תרגום יונתן במדבר יא, כז), לא קשיא מידי, דאין למידין מקודם מתן תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג הל"ה).

ממנו בארוכה מכמה מקומות שמצינו דלמדים מקודם מתן תורה.

ג) ראה תפארת יוסף פרשת לך לך הערה כ.

ד) שתייר על פי הרמב"ן פרשת תולדות כו, ה, ששמירת המצות שממרו האבות אינן אלא בארץ ישראל, ולא קשיא מנעמי שהיה גם כן בחוץ לארץ.

אם מותר לאדם חשוב לקבל מתנה ממי שהלוהו

איתא בגמרא קידושין (י, א), הכא באדם חשוב עסקינן, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרא ומקניא נפשה.

עיין בשאילת יעב"ץ (ח"ב סימן מז) דן מגמרא דכאן, דאדם חשוב אסור לקבל מתנה ממי שהלוהו בעודו בעל חובו, דכיון דהנאת קבלתו חשוב ממונן הוי ליה ריבית, עיין שם. ולפי זה, לפי מה שכתב הר"ן בסוגין (ג. מדפי הר"ף ד"ה הני) דגם בשאר כל אדם חשוב קבלתו מיהת פחות משוה פרוטה, עיין שם, אם כן בכל לוח יהיה הדין כן, דבפחות משוה פרוטה ריבית, נהי דלאו ליכא, איסורא דחצי שיעור מיהא איכא בפחות משוה פרוטה דגל.

וגם יש לעיין, למאן דאמר (עירובין לא.) מצוות להנות ניתנו. וגם למאן דאמר (שם) דלאו ליהנות ניתנו לכתחלה, מיהא אסור לעשות מצוה באיסור הנאה, כמבואר במשנה למלך (עיין הלכות אישות פ"ה ה"א ד"ה ודע), אם כן לכתחלה מיהת חשיבא הנאה, אם כן יהיה אסור ללוה לתקוע שופר למלוה וכדומה.

ונראה, דכל שהיה עושה כן בלאו הכי, לית ביה משום ריבית, ורק בהך דאדם חשוב כו' צדקו דברי היעב"ץ ז"ל, לפי מה שכתב שם דהאי 'אדם חשוב' לענין זה, הוא מי שאינו מקבל מתנה משום אדם, אם כן זולת ההלוואה הרי לא היה מקבל.

אולם גוף דבריו הנ"ל אינם ברורים כל כך. ועיין ברא"ש בפרקין (סימן א) דכתב, דצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב - להתירה בלא גט. ולכאורה היה נראה, דאדם חשוב דכאן היינו כל שבני עירו מכבדין אותו לחשיבותו בתורה או ביראה, עיין דוגמתו לקמן (ט:).

'פשטה קדושה' בדינים שונים

בגמרא קידושין (י, א), אמר רבא, התקדשי לי לחציי - מקודשת, חצייך מקודשת לי - אינה מקודשת וכו'. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, וניפשטו לה קידושי בכולה.

עיין מה שדן מזה בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן קעה) [ז"ל: שאלה, סופר שהתחיל לכתוב ספר תורה, ואמר הריני כותב פרשת בראשית לשמה, מהו. תשובה, כל דבר שבקדושה פשיט בכוליה - מההיא דפרק קמא דקדושין].

ועיין עוד קידושין (ט:), האומר לשפחתו הרי את בת חורין וולך עבד - הולך כמותה, דברי רבי יוסי הגלילי. ואולי גם שם הטעם משום דעובר ירך אמו הוא (יבמות עח), ופשטה קדושה בכולה. ואף על גב דדריש לה שם מקרא, מכל מקום יוכל להיות הטעם כנ"ל.

האם קידושי ביאה נלמדים מקודם מתן תורה

עיין קידושין (ט:), ובביאה מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, דאמר קרא 'בעולת בעל', מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. ופירש רש"י (ד"ה אמה), דהכוונה אקרא ד'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל' - דכתיב בדברים (כב, כב), עיין שם.

ואולם בילקוט וירא (רמז פט ד"ה תמן), בקרא ד'והיא בעולת בעל' דכתיב בשןך (בראשית כ, ג), הביא ש"ס קידושין הנ"ל, וז"ל: תמן תנינן (קידושין ב), האשה נקנית בשלש דרכים כו', בביאה מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, 'והיא בעולת בעל', מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה, עכ"ל. וכנראה שכך היתה גירסתו

א) במקדש את האשה על מנת שאני עשיר, אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום וכרבי אלעזר בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עושרו.

ב) ובירושלמי מועד קטן פ"ג הל"ה, איתא דאין למידין מקודם מתן תורה. הביאו רבינו בבית האוצר מערכת א כלל א אות ד, ובאות ז ד"ה ובגוף - ד"ה וע"ע מ"ק, וד"ה עוד יש ואילך, לדון

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com